

Brzozowski, Stanisław

"Rozwitek zoologii na Ukraini", Boris Nikołajewicz Mazurmowicz, Kijiw 1972 : [recenzja]

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 20/2, 361-362

1975

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

one trudną walkę ojczystego czasopiśmiennictwa lekarskiego o zdobycie właściwej pozycji.

T. Ostrowska w wymienionym rozdziale stara się uwypuklić zasługi polskiego czasopiśmiennictwa dla rozwoju medycyny, podkreślając szczególnie jego rolę jako trybuny wymiany myśli lekarskiej.

Pokażną część pracy T. Ostrowskiej zajmują aneksy, na które składają się: wykaz źródeł, obejmujący 627 pozycji; bardzo starannie opracowane opisy bibliograficzne czasopism polskich w układzie alfabetycznym; wykaz skrótów nazw czasopism i bibliotek oraz szereg zestawień tabelarycznych, a wśród nich tabelę synchronistyczną sytuacji politycznej w poszczególnych okresach naszej historii, działalności ośrodków naukowych i okresów wydawniczych poszczególnych pism lekarskich. Cenną pozycją monografii są wreszcie krótkie, treściwe życiorysy wybitnych redaktorów pism. Pracę kończą streszczenia w języku angielskim i rosyjskim oraz indeks nazwisk.

Monografię Teresy Ostrowskiej należy ocenić jako poważny wkład do dziejów nauki polskiej. Autorka w sposób wysoce fachowy dokonała pełnej inwentaryzacji polskiego czasopiśmiennictwa medycznego w ubiegłym stuleciu i ukazała we właściwym świetle tło wydarzeń, związanych z powstaniem i działalnością tych pism.

Praca pobudza do refleksji. Jak ocenić zjawisko tej wielkiej liczby naszych czasopism lekarskich w XIX w., z których jedne upadały z braku czytelników i funduszy na kontynuowanie działalności, a drugie z uporem zakładano na nowo? Było to niewątpliwie odbiciem potrzeby poszukiwania nowych dróg i ambicji założycieli pism, lecz równocześnie utrudniało ześrodkowanie myśli twórczej, rozpraszało źródła informacji i nie sprzyjało propagandzie pism, szczególnie w zagranicznych środowiskach lekarskich.

Wydaje się, iż monografia T. Ostrowskiej otwiera drogę do dalszego tematu: *Rozwój polskiej myśli lekarskiej*. Wymagałby on wielkiego wysiłku ze strony badacza, łączącego zamiłowania historyczno-medyczne ze znawstwem wielu teoretycznych i klinicznych zagadnień medycznych. Z drugiej zaś strony można się zastanawiać, czy realizacja takiego zamierzenia nie byłaby możliwa dopiero dzięki zbiorowemu wysiłkowi specjalistów z poszczególnych dziedzin, który koordynowany byłby przez historyka medycyny.

Jestem pewien, że w dobie tak żywego zainteresowania zagadnieniami historyczno-medycznymi w odniesieniu nie tylko do problemów ogólnych, ale i tych, które wiążą się z rozwojem poszczególnych dyscyplin klinicznych — monografia Teresy Ostrowskiej będzie bardzo cenną, a w niejednym wypadku wręcz niezbędną pomocą naukową.

Kazimierz Lejman

B[oris] N[ikołajewicz] M[azurmowicz]: *Rozwitek zoologii na Ukraini*. Kijiw 1972 Wydawnictwo Kijiwskoho Uniwersitetu ss. 229, nrb. 1.

Zoolog kijowski, kierownik katedry bezkręgowców, prof. Boris Mazurmowicz należy do uczonych interesujących się historią swej dyscypliny. W latach 1962—1974 opublikował on w różnych wydawnictwach wiele życiorysów zoologów i przyrodników działających na Ukrainie jak: Nikołaja Andrusowa, Nikołaja Bobreckiego, Borisa Swarczewskiego, Karola Kesslera, Aleksandra Markiewicza, Dmitrija Trietiakowa oraz polskich uczniów Kesslera — Konstantego Jelskiego i Aleksandra Karpińskiego. Omawiana książka ma charakter syntetyczny i w zwięzły sposób przedstawia rozwój zoologii na Ukrainie od czasów najdawniejszych do dziś.

Składa się ona ze wstępu, pięciu rozdziałów, zakończenia, wykazu literatury i indeksu osobowego. Z wyjątkiem krótkiego rozdziału I-go, informującego o opisach fauny ukraińskiej po wiek XVII-ty, wszystkie następne posiadają analogiczny układ wewnętrzny i obrazują stan dyscypliny od końca XVIII w. do naszych czasów, tj. w latach 1860—1890, 1890—1917, 1917—1970. Charakterystykę każdego z wymienionych okresów rozpoczyna autor od omówienia badań fauny lądowej, słodkowodnej i morskiej na Ukrainie oraz stanu poszczególnych nauk zoologicznych (systematyki, ekologii, embriologii, morfologii, anatomii, porównawczej, entomologii), a kończy krótkimi informacjami o bazie materialnej i organizacyjnej tych nauk. W części końcowej każdego rozdziału wyodrębnia autor polską twórczość zoologiczną, tak dla Ukrainy właściwej, jak Podola i Galicji Wschodniej. Stąd też wielokrotnie wspomniani w tekście są polscy uczeni, jak: Antoni Andrzejewski, Wilibald Besser, Włodzimierz i Tadeusz Dzieduszyccy, Benedykt Dybowski, Konstanty Jelski, Gabriel Rzączyński, Aleksander Zawadzki, Aleksander Karpiński, Łomniccy Marian i Jarosław, Edward Niezabitowski, Jan Noskiewicz, Józef Paczowski, Stanisław Pietruski, Leon Cieńkowski, Józef Nusbaum Hilarowicz. W ostatniej partii książki uwypuklono związki zoologii ukraińskiej z rosyjską. Bogata jest także literatura przedmiotu, w której przeważają wydawnictwa Instytutu Historii Przyrodoznawstwa i Techniki Akademii Nauk ZSRR oraz własne prace autora z zakresu recepcji darwinizmu oraz organizacji badań zoologicznych na Ukrainie. Korzystał także Mazurkiewicz z cennych prac z historii zoologii badaczy polskich: Gabriela Brzęka, Zygmunta Fedorowicza, Józefa Kożuchowskiego i Krystyny Kowalskiej. W sumie jest to dzieło rzeczowe i konkretnie informujące o rozwoju zoologii na Ukrainie. Uważnego czytelnika mogą jednak uderzyć pewne luki. Krótki rozdział pierwszy kończy się na XVII wieku, następny zaczyna się od schyłku XVIII-go. Gdyby przesunąć marginesowo wspomnianego Rzączyńskiego do rozdziału pierwszego (zmarł przecież w 1737 r.), luka nie byłaby tak wyraźna. Poza tym prosiłoby się nieco więcej nazwisk ukraińskich z Galicji, choćby Wołoszczaka (profesor nauk przyrodniczych na politechnice lwowskiej, nie tylko botanik), Niedźwiedzkiego i innych. Są to jednak sprawy uboczne, nie podważające w niczym wartości pracy autora.

Stanisław Brzozowski

František Vitásek: *Vyvoj moravske geografie*. Praha 1973 Academia ss. 117, ilustr.

Ceskoslovenké Akademie Věd.

Sędziwy geograf czeski František Vitásek znany jest z prac geomorfologicznych (znaczna ich część poświęcona jest zagadnieniom czwartorzędu i zjawiskom krasowym) oraz powszechnie używanych akademickich podręczników geograficznych. Historią nauki zajmował się dotychczas głównie dla potrzeb aktualnych prac naukowych i dydaktycznych. Książka poświęcona rozwojowi geografii na Morawach (autor był wykładowcą na Uniwersytecie J. E. Purkyněgo w Brnie) jest jego pierwszym z tego zakresu większym studium¹. Jest ono tym ciekawsze, że świadczy o opanowaniu przez autora aparatu badawczego historyka.

Na niespełna stu stronach tekstu podstawowego (wraz z przypisami) trudno jest przedstawić obszerniej historię badań geograficznych w ośrodku, który

¹ W 1952 r. w publikacjach Wydziału Przyrodniczego Uniwersytetu Morawskiego w Brnie Vitásek ogłosił pracę *Začátky moravské geografie*.